

VAGENTINE GOIGU

Kalmevõitlus

Novell

A-3012

VALENTINE LOIGU

KOLMEVÔITLUS

NOVELL

PÜHENDUS ÜHE SUURE KIRJA-
TOO VALJAANDMISE TOETUSEKS

VALENTINE LOIGU — HENDRIK VISNAPUU ÕPILANE 1916 — 1919

30059410

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Oli pilves kevadine öö. Meie istusime kahekesi. Laud oli meie vahel, kahelpool lauda vitstoolide ahel. Tundus, nagu oleksime loomad, keda aialäbi lahutatud. Tema suud ümbritsesid kurvad jooned, kuna ta näo ilmeid nagu surmu valu täitis.

Meie palusime üksteisi millegi ilusa rääkimisele, kuid jutt ei edenenu; — see oli nagu sunnitöö. Jga ilusamgi lause oli vaikuses karm; — labane oli tema meelest isegi sõna: „a r m“! Ma vaikisin, vaikisin kaua. Ta tegi tule väiksemaks ja küsis:

„Kus olid sa nii kaua? Miks ei tulnud sa ennem? — Oh, kuidas ma sind olen otsinud; kuidas sind lootuste lagendikkudelt tulema ootanud. .! Ootanud — kuni tühimiseni. .! Nüüd olen ma enesele mehe valinud, keda ma meestest kõige väiksemaks pean, teades, et ta minu õrna hinge üles ei leia, ega või seepärast minu tundmusi haavata. .! Olen õnnelik, et nüüdki tulid; et enesele ühe venna olen leidnud, kes mind mõistab, olgugi liig vähe ja keda ka mina mõistan! Lõpetame nüüd eneste-vahelise piinlikuse! . . Avame üksteistele eneste südamesaladused. . . Näitame eneste pühamaid paiku, et meie tulevikus enam ei vaiksiks, vaid ütleksime vabalt, mis ütelda tuleks. — Milleks niisugune vaikimine! Anname praegu üksteistele ausõna et sina minule v e n n a k s ja mina sinule õeks jään. . .“

Ma vaikisin veel. Ta vaatas kurvalt mulle silma ja kõneles:

„Geeniused on küll suurused. Jlusad on nende mõt-
ted; armas on nende mõtteavaldusi kuulda! Aga et nad
naisterahva pääle kõrgilt vaatavad ja neid porisse talla-
vad, nagu polekski naisi, kellel geenialne omapäralus,
seepärast on nad väiksed! Miks sa vaikid, kui ma sulle
kätt pakun?! Ei taha sa mind enese õeks vastu võtta?
Ma näen, sul on mure mõtted; sulle teeks lõbu, kui mind
enesele pruudiks saaksid?! Aga see on võimatu, on
võimatu! Ära kurvasta! Sa mõistad mind. Olen ju
kaks aastat kihlatud pruut. . ! Ütlesin sulle: kus sa nii
kaua olid? Aga see pidi nii olema. — Geeniuusele ei või
ma naiseks saada, ei ma tohigi seepääle mõelda. . !
Geeniused on iga naise mehed . . . mina aga niisuguse
mehe naine, kes üks ainus kord minuga elu loob ja
mitte enam: — sest et ma omas ainumas lapses edasi-
elada igatsen, edasielada tahan. — Või tead sina gee-
niust, kes ühe naisega rahul on olnud, siis võtan omad
sõnad tagasi? . . .“

Ta vaikis. Ma vastasin:

„See on haavav, haavav mitmeti! — Esiteks: — ei
ole mina genius, teiseks: — tean geniusi, kes ühtegi
naist pole tarvitanud. . .“

Ta tõstis silmad naeratades ja küsis:

„Ehk nimetad mõnda? . . .“

„Saksa Goethest ja Schillerist kirjutatakse küll, et nad
noores põlves onaniseerinud olla, kuid paljunaiste pidaja-
teks pole neidki mitte süüdistatud — — — — —
Mis aga puudub meie praeguse Vabariigi geeniuustesse,
siis usun, et Hendrik Visnapuu ja August Gailit sugugi
naisi ei armastagi, kuna Marie Under ainult pitsi ja siid-
itüllil armastab ning moonisi ja jasmiinisi kaisutab ja
pitsivahus supleb. . . Ainult Anna Haava on palju armas-
tanud vaimliselt, kuna ta suguliselt täiesti surnud on. . !

Ja Friedebert Tuglas on ka ainuabielu mees, kuna Luts, Roht jne. täiesti suguihas kained on. . ." vastasin ma lapsikus ilmsüütuses.

Tema naeras vastates:

"Sa oled pöörane! Kes meie kirjanikke „mainitud suhtes" on geeniuuseks arvanud?! Siiski usun, et neilgi mõnedest geenialne läbikäik naistega on? — Aga ära seepärast pahanda, et sinustki seda mõtlen, see on ju täiesti sinulik! . . Vennaks pean ma seepärast sind ikka, olgugi, et sina mind õeks ei pea. . ! Aga mitte ainult vennaks ei pea sina mulle olema, vaid ka jumaluseks. . ! Sa lubad mulle mu pühadus, et oma hinge altari üles ehitada Sinu ette. . ! Et oleks üks, kelle ees ma põlvitada võiksin — kui Koidu Kuninganna kaste pärga annab ja lillekesi küla karjamaal kastab, kus tallekesed kepsu löövad ja mullikad mängivad. . . Kui ma sääl siis tallekestega juttu ajan ja noore elu üle rõõmu tunnen, siis ei ole ühtegi, kellele ma sellest jutustada võiksin. . . Ööd otsa istun ma siis aias sirelite all ja laulan kevadile sõnadeta kiituse laulu, mis nagu hõiskav kloria mu hingest üles tõuseb ja püha loodust täidab, ilmotsatusele andudes. . .

Kui siis õrnad tuuled mu juukseid silitavad ja palgeid suudlevad, kui magus õietolm mu rinda paisutab ja mu valu arstib. . . Siis otsin ma altarit; otsin püha kuju, aga kõik on nii labane, nii igav, nii armuta! Otsin teda yetekohinast ja voogude mühisevast laulust, otsin teda kevade hümnusest ja lindude laulu helinast, ehast ja päikese tõusust, pikse pilvest ja tormist. . ! Ja kui piksed purustavad ja rahe ilu hävitab, kui linnukesed pesi otsivad ja omi poegi tiibadega varjavad, siis küsin: Miks jäävad linnukesed poegade suureks saamiseni üksteistele laulatamatalt truuks, kuna seda mõned inimesed laulatultki

ei tee! Ei ole, kes mulle seda seletaks, kes elu sügavustest kõneleks, kes mind õigust tundma õpetaks: — miks elu armastatakse, mis teda hoitakse, ja mispärast elu jumaldatakse? — Olen eluaja kirju lugenud, olen suuri mõtteid kuulnud, kuid sinutaolist vaimukangelast pole ma veel kuulnud, ei näinud! Seepärast lubad, et sind jumaldan. . . Sa suur. Sa vaba! — Näljas ja vaevas oli hing, kui sind ei tunnud. Piinatud olin, sest et ma iga tund, iga päev omad pühadused „ä r a v õ i t m a t a l e“ ohvriks pidin viima, et mu vaimline individualiteet elama jääks, olgugi kiratsedes. Tugevad ja kõrged ehitan ma oma pühakoja müürid, ilma kõrvaliste akenteta, et mitte mõni võõras pilk mu pühakoda rüvetada ei võiks. . . Kõrgelt altari kohalt lasen ma päikest sisse paista, sest ühtegi muud valgust ma ei taha, kui päikest, ainult päikest. . ! Olgu küll tugevad mu pühakoja müürid, ligipääsematu mu pühaduste altar, siiski tugevam on see „ä r a v õ i t m a t u“, oma ajas läinud jumaluste jäänustega, kes kõik ära õgib, mis püham, mis kõrgem, mis suurtsugusem.

Nüüd oled sina tulnud, s a s u u r k a n g e l a n e !
Ma näen, sul on jõudu, et ära mõista halliaja mõistatusi, tühjaks teha tema valitsemise abinõu, et igavesele Tõele maad ja asu anduks. . .

Sa lubad mulle mu pühadus, et hinge elama jääks mälestus sinust, ja et õnnelik võiksin olla teades, et sa mind kord oled õige vähe usaldanud ja mind oled üle oma pühakoja ukse läve lasknud vaadata, mis täis jumalikkude ilu. . ! Sa saad ehk aru mu hinge jutust, sõnu avalduseks ei ole mul. . .“

Ma olin joobnud tema jutust. Ta paistis mulle oodatud pühadus ise, aga ma ei julgend seda avaldada. Kartsin, et ta mind enese ümber liibitsejaks arvab! . .

Oh, kuidas oleksin ma tema ees põlvitanud, kuidas tema jalgugi suudelnud!.. Ükski ei olnud mind ennem mõistnud, kõik olid mind narriks hüüdnud ja nüüd korraga koguni minu jumaldaja. .! Niisugune peaks minu elu seltsiline olema? Oh kui meeldiv, kui ilus on ta hing mulle! Süda hüppas rõõmu pärast, vaikne värin käis mu ihust läbi. Ennast aga temale avaldada oli mul häbi. .! Valju õhkamine tungis mu rinnast kuuldavale. Ta vaates mind kurbuses. Tihtigi saatis ta salajase pilgu mulle silma. Kui ma teda vastu vaatlesin, lõi ta vaate häbenedes alla ja vaikus. Pidin viisakuse pärast rääkima: — tema oli juba rääkimiseks põhjuse annud. Ma algasin õrnasti:

„Ka mina olen sind kaua, kaua otsinud. .! Kas lübad, et ma altari üles ehitaksin Sinu ette, kus ma omas sügavamas tundes põlvitada võiksin. .! Olen sind näinud lilles ja lehes. Olen sind näinud tormis ja kõues; olen sind kuulnud luules ja laulus. . . Olen sinust joo-
bunud pühamais paikas, olen sind suudelnud käsist ja jalust. . . Oled mind mõnikord vabastand valust. .! Aga sind, mu kaua otsitud S i n a, sind ei tunnud mina.

Olen Su pärast nüüd kallimad jätnud, otsides Sind kesk tuiskude möllu. .! Luba, et Sinu ees nüüd igavesti istuda võiksin! Ole mulle selle vaeva eest tasuks mis ma olen näinud inimesesoo kasuks. .! Oled mulle au-
palgaks — mu jumal ja taevas. .!“

Ta sai väga kurvaks ja vastas:

„Sada sa ei või: sest minul pole jumalist väärtust. .! Lihtsurelik ei või ju iialgi geeniusetele jumaluseks olla, küll aga õeks, nagu enne ütlesin. Elame nagu lapsed, olgu see meie täiuse eesmärk. Näitame, et käes on vend-
luse ajajärk. .!“

Ma vaikisin. Tema palus mind õige tasa laulda. Laulsin

kuni ta magama oli joobunud. Ei jõudnud ennast keelda, läksin ja põlvitasin tema lamava kuju ees. Ta kuulis vaikust, mis teda äratas. Mind nähes kokkus ta ja ajas end istuli. Ma istusin tema kõrvale. Ta kaebas külma. Katsusin ta käsa; ned olid külmad. Soendasin neid oma hinge õhuga; kogemata suudlesingi. . . !

„Mis see peab tähendama?“ küsis ta kurja nägu tehes, end minust eemale nihutades.

See on meeldivuse ja auavalduseks, mille vastu sa vaielda ei või!“

„Noh siis suudle neid, see on rüütellik; see meeldib mulle! . . .“ vastas ta käskivalt. Vahe uks naksatas. Ta kargas püsti ja tegi tule suuremaks. Keegi ei tulnud. Meie asusime vanale seisukohale, kuna meie nüüd kogu ni ligistiku istuma olime juhtunud.

„Sa tahad ehk puhata? Heida sohvale ja pane oma pää minu sülle!“ ütles ta sohva otsa istudes, et mulle lamamiseks ruumi anda.

See oli õnnis silmapilk. Seda oleksin ma juba ammu teinud, kuid ei julgenud ja nüüd korraga selleks käsk! Jumalikus süles hingata! Nagu püha muusika kõlas see mõte mu hinges. — Tundsin, kuisas ta õrn keha värises, kuidas ta rind tõusis ja vajus; kuidas ta lihaksed liikusid armastusest. . . ! Tundsin tema sooja hinge õhku, mida ma ahnelt enesesse neelasin! Ta silitas mu juuksid. . . suudles mu palgid kõigesuuremas õrnuses ja ütles:

„Nüüd suudlen ma sind ööpimeduses, aga tulema saab aeg, mil' ma sind päikese tõusu ajal kõige rahva nähes suudlen. . . !“

Ei tea, kuidas see oli, aga leidsin, et meie üksteisi kaua suudlesime. . . ! — Tema ohkas. Ei ta arvustanud enam. Meie jõud oli otsas. . . ! Suudlemine läks peagi iga-

vaks. Puuduks nagu veel midagi, mida tarvis teha. Tundus, nagu oleksime üksteisele sisse püüdnud tungida . . ! Mu pilk julgenes ; temagi vaatles mind kartmatult. Ma naeratasin.

„Jõuad sa mind omaks õeks pidada, mõistad ka mind vennalikult suudelda ! Ma tunnen sinu hingamisest, et sa eneses patuseid mõtteid kannad, kui sa mulle suud annad . . ?“ Ma naeratasin.

„Sul on pilke muige näol ; suu nurgad on peegliks sinu teol . . ! Paistab, nagu oleksid sa väikesi kuradisi täis . . ! — Oled mees, nagu teisedki . . !“ ütles ta pool pahaselt. Ma sain kurvaks.

„Ära seepärast kurvasta ! Kurat on ja kõige vabameelsem. Kuradis on palju ilusat. Kurat ei nuru kelle-gilt palveid ega orja vaimu, kuna jumal suur kinsukaa-pijate armastaja on ja puru vanameelne . . !“ rääkis ta vabandades.

„Aga kuhu jäi meie endine jumaluste juures ilutsemine ? Miks jumaldame üksteisi, kui jumaluse juures halvemat on, kui kuradi juures . . !“ nõndsin ma ette-heltvalt.

„Nõnda võib ainult öelda : „Ma jumaldan sind !“ Õiguse pärast oleksin kuradi juures õndsam . . !“

Siis tahad mind enesele sõbraks, aga mitte ven-naks !“ küsisin ma pilgates.

„Jah ! Ole mulle nii hää vend, nagu kurat on ku-radile, siis ei lahku meie üksteistest kunagi. Sest pole ühesgi luules kujutatud, et ka kuradid omi poegi on kuidagi piinanud, kuna jumalad ikkagi piinahimulised on.“ Ma vaikisin temale silma vaadates.

Ta tõmmas mind enese rinnale, suudtes mind ah-nessi ja ütles :

„Oh sa oled mulle kallid!“ Ma läksin vallatuks ja vastasin teda suudeldes:

„Sa tuled minuga, kuhu meid enam tülitama ei pääse surelikude silm...!“

„Seda ma ei või. Oma „Ja“ sõna ma ei murra, olgu siis, kui mind vabaks lastakse selle poolt, kellele ma „Ja“ sõna olen annud! Nüüd pead minema! Walge on väljas!...“

„Ei ma saa, ei ma suuda enam minna...! Sa luba mind otsani siia jääda!“ ütlesin ma temale kaeia hakates.

„Ei! — Sa lähed! Sa lähed aga kohe; teised tulevad juba üles ja siis on tüli, on riid. See purustab selle ilu, mis tänasest ööst minu hinge jäi, kui teada saadakse, et öösel siin olid...!“ Tõesti ei võinud ma minna. Ma olin nagu vang, kes kinni ketis. Hääd ööd soovides jättis ta mind sohvale ja läks.

* * *

Mai kuu päike kõrvetas palavalt, kui tema kodust mööda läksin. Tema oli mulle käsu annud, et ma päeval tema poole ei tohi tulla, sest meie öösine üleval-olek oli kogu küla keema pannud! Ta vanemad vihkasid mind, seepärast saatsin temale kirja „käsi-postiga“. Kirjas kutsusin teda öösel kohtma.

Juhatatud kohalt leidsin tema õe eest, kes mulle tema kirja andis, mille sisuks:

„J n i m e n e !“

Ootan Sind aias sirelite all pingil. Ära aga vara tule; enne kella 12 on vara. Mind valvatakse, ole ettevaatlik: sest Hermann on siin...! Juhatan Sulle koha. Tule aia äärt mööda alla, kuni esimese õunapuuni. Säält leiad

aia seest selleks tehtud augu, augu juures on pink. Kui mind sääl istumas ei ole, siis oota, kuni tulen. Ma ei või praegu mitte Sinuga põgeneda . . . Ootan selleks oma vanemait käsku. Kui nad mind Sinu pärast majast välja viskavad, siis on Sul paras aeg mulle järgi tulla. Suusõnal rohkem. Ela!

Sinu Valentiine.

Oli öö.

Jstusin juhatatud kohal. Oodates seirasin tema siluetti. Lillede vahelt ligines ta, mantel õlal, mis lilledesse puutudes kohina sünnitas, nagu oleks tuul õrnasti puhunud. Mind istuma nähes, tormas ta mulle kahe käega kaela ja sosistas, kui ta mind oli suudelnud:

„Oled ometi siin! Küll ma sind ootasin . . ! Juba viis korda olen ma väljas käinud vaatamas. Jkkagi ei olnud sind! Aga räagi kangesti tasa! Teeme õige ruttu, et aru ei saadaks sinu siin olemist . . ! — Jumal hoitku, kui Hermann sellest aru saab . . !“

Ma jäin külmalt istuma ja küsisin pool pahaselt:

„Ma ei mõista sind. Miks petad sa mind? Ja miks petad sa oma kihlatud peigmeest? Ometi ei või sina kahte meest saada; ühe peaksid sa jätma. — On sulle Hermann Kurt armas, siis peaksid sa mind ainult omaks vennaks pidama, nagu meie leping oli . . ! Olen aga mina sulle armsam, siis ütle Kurt'ile üles . . ! Mulle ei meeldi niisugune öösine nurgataga hiilimine ja teise pruudi varastamine . . ! Mul peab avalikult niisugune olema, kes ühtegi teist ei armasta . . !“

Valentiine Vari vaikis. Vähesese vaikimise pääle vasas ta kurvalt:

„Sa ei mõista mind — Mul peab kaks meest olema — Need peavad mõlemad mind pööraselt armastama, nii et nad minu pärast võitlema hakkavad . . . Kumb neist tugevam; kumb targem ja vägevam armastaja, see pärib

minu ..! Nõnda on see looduses, nõnda peab see ka minu juures olema. Hermann Kurt'ile olen ma truudust vandunud, sinule olen ma aga öelnud: — Kui sul jõudu on minu võtmiseks, siis võid mind saada ..! Oma sõna ma ei murra, see on minu, kes julgeb minu pärast surra ..!“

„Tahad sa siis, et ma sinu pärast Hermann Kurt'iga kahevõitlusesse astun?“ küsisin ma.

„Ei! Seda pole tarvis. Tarvis on inimlist võitlust; tarvis on inimliku jõudu. Näita, et sa mind üle kõige asjade austad ja armastad ..! Võitle minu pärast elu ja surma pääle, siis — siis võidad minu ..!“

„Mulle läks Valentiine Vari vastumeelseks. Praegu, mil' naised m e e s t e „s a b a d e s“ s e i s a v a d, peaksin mina ühe tüdruku pärast nii ohvrimeelselt võitlema. Päälegi on ta ise enne ühe teise oma. See oleks röövpoliitika! Ei! Seda ma ei taha. Mu meel oli õige paha. Siiski tungis sunnitud naeratus mu huultele, kui vastasin:

„Niisugust romantilist naist ma enesele ei ihkagi. Oleme kord lepingu teinud, et mulle õeks jääd ... ja seda lepingut ma ei murra ..!“ Ta sai kurjaks ja ütles:

„Üskusin, et oled võimatu väike. Teadsin, et sul jõudu ei ole minu võtmiseks. Ütlen siiski sulle: Olen sinu, kui mind võtta suudad, kui mind üleüldse võtta mõistad, tahad, jõuad. — See on minu viimane otsus. Mõtle järele, mis teed!?“

Viimseid sõnu ütles Valentiine uhkuses. Ta näol võitlesid rõõm ja mure. Ta püüdis uhke olla oma individualismi üle, kuid mure-ilmed tõrjusid selle ilme eest: — inimene ei saanud kahte meest ..! Ma ütlesin:

„Mulle ei meeldi röövpolitika. Kui sa kedagit teist pääle minu veel armastad, siis ei armasta ma enam sind. Kas nüüd mõistad mind?“

Ta sai ägedaks ja vastas:

„Aga miks segad sa ennast minu perekondliste asjadesse?! Kas olen ma sulle su perekonda etteheitnud? Nõnda pead sa ka tegema!”

„Teeme siis lõpu selle küsimusele — Ma jään sinule ainult vennaks ja see on kõik.”

„Aga mina tahan sind omale kaasaks..!” vastas Valentiine vaiksesti:

„See on võimatu!” vastasin ma ägeduses rõhuvalt.

Ta pää vajus rinnale. Siis pühkis ta pisaraid ja hakas minema, kus juures ta sosistas:

„Vahest lähen ma ära kõige eest? Mulle on veel üks paigake siin ilmas, kus puhata võin pääle pika piina ja eluvõitluse...”

„On see ema süda, kuhu juure tütreid ikkagi kurvalmeel le kõnnivad?” naljatasin ma pilkavalt.

„Ei! Ema süda on mulle hirmus paik! Mu ema on vilets! See süda ei anna mulle ühtegi rahu, küll aga paha. Ma lähen sinna, kuhu sina tulla ei või, ei tohi. Sa pead oma hiigla töö lõpetama, alles siis võid sa mulle järgi tulla. Nüüd mine ja ära tule enam iialgi siia!”

„Aga õde! Miks siis see nii äkki teiseks muutub?! Lubasid mulle „õ e k s” olla, siis veel enam, kui sa abielus oled...?”

„Ma ei suuda seda. — Olen nõder naisterahvas. Loomu sund on mu hingelise individualismi võitnud. Looduse-instinktteerium on vägevam minus. Nüüd lähen, ära looda et mind veel näed! — Kas siia kauaks jääd?...” rääkis Valentinne kurvalt.

„Tõin sulle lille; lillesid sa armastad ikkkagi. Võta seda vastu pandiks, et sina mulle õeks ja mina sulle vennaks jään.” ütlesin ma ühte tulppi temale pakkudes. Ta haitses lille ja pani selle pingile. Kõik tema rõõm lille järele oli

kadunud. — Kõik mis sellele järgnes, voogas minu üle, nagu rõhuv unenägu. Kõik eeldused, mis meie olime läbielanud, paistsid mulle nagu narri tembud. — Ma teadsin ainult ühte, et suutsin temast vaevalt arusaada. Valentiine Vari oli mulle kadunud, keda olin ma hulga seast nagu pärli leidnud. Tema võis mind kosutada oma sõnadega. Julgust, tarkust ja jõudu oli ta mulle jaganud. Nüüd pidin selle ainumagi kaotama, kes mind mõistis ja keda mina mõistsin. Oh! Miks on ta naestarahvaks loodud. Niisugune oleks võinud ju mulle vaimliseks vennaks ja sõbraks olla. Miks see suguline lahkeli meie vahel?! mõtlesin ma ja sosistasin ta ümbert kinni võttes:

„Valentiine! On siis meie leping murtud?!“

Ta tõukas mind enesest ja ütles:

„Ära piina mind Armiin! Vaht!“

Ma tõmbasin ta kramplikult kinni ja tahtsin teda suudelda. Kuid ta seisis nagu surnu mu käes ja ei avaldanud ei põlgtuse ega armastuse märki. Nägin tema paljast särki: mantel oli ta õladelt maha kukkunud. Tõstsin selle tema õladele tagasi. Ta vaarus jalgil, pisarad palgil . . .

„Mõttele üks ilus lahkumise viis välja, et meie nii labaseilt ei lahkuks, nagu harilikud inimesed!“ sosistas ta tasakesi, kuna valus naeratus ta näole ilmus. Siis lõi ta pilk veel kord särama ja ta sosistas:

„Sa lähed, nagu kõik lihtsurelikud lähevad..! Ei ole sinugi juures mingit suurtsugusemat..!“

Ma vaatasin enese seljataha, sest aimasin paha. Pikk kujukas mees seisis püsti, kes põõsaste vahelt välja astus.

„Hermann!“ hüüdis Valentiine ja tormas Hermann Kurt'ile kahe käega kaela, teda ahnelt suudeldes.

Viha tunne asus mu hinge. Ma surusin käed rusikasse, et enese vere tuksumist tundsin. Elada tahtsin ma, elada, ma ei võinud ju mitte surra, seepärast ei olnud mul tahtmist ühe tugeva mehega võitlusesse astu. Ma tegin seda, mis üks läbikukunud kosilane ikkagi teeb. Et oma pilkavat naeru tagasi hoida, surusin oma pää rinnale ja võtsin hammastega kuuest kinni. Tõstsin pää jälle püsti ja astusin rõõmsalt Hermann Kurt'i ette, kus ma lahkesti algasin:

„Tere õhtust! Olete ka öösel üleval? On ju soe öö. Jlus on nüüd ööpikute laulu kuulata. . . Mulle on see juba igavaks läinud; imestan: — miks looduses üheaolust nii põhjatu palju?“

„Tere-tere! Tulin aeda jalutama, sees on nii põhjatu palav. Ehk istume? Jutustage ka omi juhtumisi, imeasju, ilmutusi: -- mis mu silmad praegu nägid, kõrvad kuulsid kuulutusi. . .!“ vastas mees, kelle pruuti ma tema silma all suudlesin. Mu meel käis pääs ringi. Vaikne värin tungis mu lihakestest läbi. Seni, kui Hermann Kurt sõjaväljal elu ja surmaga võitlemas oli, segasin ma tema kihlatud pruudi meeoleolu. . .! Ma olin süüdlane, nagu needki, kes teiste naiste juure lähevad, kui nende mehed sõjaväljal võitlevad. . .! Mul läks korda ennast rahustada. Õnneks tuli mulle luule and appi. Ma pöörasin ennast Hermann Kurt'i poole ja rääkisin viisakalt:

„Teie oma pruuti ju ometi usaldate. . .? Jkkagi on inimestel päale suguiha midagi-kõrgemat olemas. Ja kellel seda mitte ei ole, need ei usu, et teistel seda on. Lugu, mis teie praegu päält vaatlesite, on süüta tegur. — Mul on praegu üks suurem näitemäng teoksil, milles Valentiine mind praegu aitas; tema vanemad seda päeval ei luba, seepärast pidime öösel selle piltisi praktiliselt proovima, kas need ka eluga kokku sünnivad?“

Nimelt tahtsin ma ühte traagi-komöödiat läbi voolida, kus ma näidata tahan, kuidas kodus sõdurite naised ja pruudid elavad, sest et looduse sund ennast inimestes enam avaldab, kui rahu ajal. .! Meesterahvas jääb nüüd ideaaliks, teda püütakse kõigeti. Siiski kõduneb rahvas: sest sündimisi on surevusest poole vähem. Elu on võimatuks tehtud : sest kodanlist valitsust on ennemgi nähtud! Ei seda kannata õrn inimese elu taim! Prantsuse riik on suurriik, aga kodanline valitsus suretab ka selle suurrähva. Ma usun, et meie ei võiks oma väikerahvakesega vahest enam, kui 50 aastat kodanlist valitsust pidada, siis oleme meie ehk juba viimasteni hauas?! Siin oli aga ka veel midagi teisendiks: Kolmekümne aastane neitsi, kes rahva kooli õpetaja, ja kes aateid täis, nagu odra pää uhakaid, hakkab sel ajal teist meesterahvast armastama, kui tema peigmees sõjas on. Peig on majanduse mees, teine aga vaimline ja aateline individualist. Mõlemad oleks neitsile tarvilised. Majanduse mees on üksi igav, seepärast hakkab ta ka vaimlist armastama. Aga et viimane vaese mehena ilmas elab, seepärast ei julge ta tema pääle loota. Küll teevad nad lepingu, et üksteistele ainult hingesugulasteks jäävad, suguarm on aga tugevam: — sest kui meesterahvas lepingust kinni peab, on naisterahvas ikkagi nii nõrk, et ei suuda teda vennaks pinada, vaid tahab omale k a a s a k s! Sellele heitlemisele juhtub aga endine peig pääle, kes sõjast kodu käima tulnud. Et see pehme loomuga inime, seepärast lõpeb lugu seekord pahanduse ja verevalamiseta. .!

„Sa oled tubli poiss! Sinu töö on täiesti tõetruu; just kui elust võetud! Ma mängisin seda nii hingeliselt, nagu oleks minuga kõik nõnda olnud! Kahju aga, et

Hermann tuli ja lõpp mulle veel teadmataks jäi!" ütles Valentiine rõõmsasti.

"Lõpp on lihtne, ainult naisterahva nõrkustega läbi põimitud. Kui lepinguosaline läbi talve tuiskude oma õde läheb vaatama, õigemini öeldud: temale läheb rõõmu tege-
gema, siis ajab õde oma vaimlise venna uksest välja, nagu hulgust koera. Ja see sünnib kõik seepärast, et vend õele naljaks kirjutab, nagu oleks tal uus pruut."

"Lõpp on siis vale alusel! — Ma ei tea, miks kõik kirjdnikud näisi väiksendavad! On siis naise individuum nõrgem, kui subjektiivne instinkteerium, kuna see mehe juures teiseti oleks." ütles Valentiine protesteerivalt, mida ka Hermann uskus, kes pruudi käsa enese peos soojendas ja neid suudles.

"Võib olla, et eksin: — sest inimene on ikkagi ekslik! Aga etteaima on mul niisama hää, nagu luuleanegi. — Ehk mängime lõppu teine kord, küll siis näeme asja põhjalikumalt!?" vastasin ma kavalalt muigades.

Mu silmad seisid palavais pisarais, ilma, et ma ise teadsin, mispärast see oli.

"Räägi lõpuks veel midagi ilusat, et parem mulje hinge jääks ja hää meel oleks, kui meie jällegi üksteist näeme!" ütles Valentiine käskivalt.

"Aga millest peaks ma veel rääkima? Vahest teed sissejuhatuse teisendis?" küsisin ma rõõmsalt.

"Teen ettepaneku, et meie kord eneste lepingu ma-
ha teeksite: — Jääd minule sõbraks või vennaks?" kü-
sis Valentiine vaiksesti.

"Mõllen sinule igaveseks sõbraks jääda." vastasin ma.

"Kas siis mitte enam vennaks?" nõudis Valentiine imestades.

"Julged sa mind aga oma vennaks vastu võtta?"

"Küll! — Kui sa mind aga omaks õeks vastu võtad?!"

„Aga siis pea ka sõna. Ära ole siis niisugune öde, kes oma venna ööseks õue tuisu kätte ajab, kui see kaugelt teda vaatama läheb, nagu ma omas töös kujutan!“

Ta sai kurvaks ja kõneles:

„Ma ei mõista, miks ilmas ilu nii vähe! Jkkagi pilved ja pilved, rahe, lumi, külm ja vihm! Kõue, välgud ja torm! Oh oleks ometi rohkem päikest, sest päikest tahaks ma, ainult päikest! — Küll olen ma elu inimese-soo kasuks pühendanud; olen ööd ja päevad elu üles-tõusmiseks töötanud, kuid tasuks ei saa ma selle eest taevast, nagu luules lubatud, vaid viletsust viimast! Seni lootsin ma, et mind mõni kõrgemgi vaim mõistab, kes mind sellest halli igapäevasuse proosast vabastaks! Kuid eksisin, eksisin täiesti. — Ei ole ilmas inimest, kes mind mõistaks! Viimne lootuse päike läheb nüüd looja; võib olla, läheb ka selle kuugi pilve taha“

Hermann tegi minekut. Nad lahkusid, sest valge oli ju.

* * *

Oli öö, külm, pime talvine tuiskav öö. Kaugelt olin ma tulnud teda vaatama, kuna mul temale ka üks suurem kingitus kaasa oli võetud. Ta oli õpetaja ja elas oma vanemate kodust talvel ära. Siin lootsin ma pikemalt peatada, olin ju ennemgi siin mõnikord mitu päeva ühtejärgi olnud. Pikk tee oli mind viimse võimaluseni väsitanud. Vaevalt jõudsin veel jalga jala ette tõsta, nii et õhtu kella 8 ajal tema ukse pääle koputasin.

„Kes see on?“ nõudis ta valjusti.

„Kaugelt, sinu vend!“ vastasin ma vaiksesti.

Kui ta ukse avas ja mind silmas, küsis ta äritatult valjusega:

„Kes on?“

Kübarat võttes pääst, sirutasin temale käe teretamiseks. Ta kõrgas mitu sammu tagasi ja surus käe enese seljataha, öeldes:

„Ära tule siia! Ma ei taha seda!“

„Ma lähen siis ära?“ küsisin ma nukrasti.

„Sa ära tule siia, ma ei salli seda! Mine!“ ütles ta ust lahti hoides.

„Miks nii kuri oled? Mis olen ma sulle teinud, et mind ööseks väljaajad, kui ma sind kaugusest vaatama tulen?! Tulin ju kui vend: sest seda oled sa lepingus lubanud!“

„Seda oled sa ise tahtnud. . . Nüüd mine!“

„Lubasid mulle mälestuseks enese pildi; tahtsid seda ka minult. Teed ehk vahetust, nüüd olen siin?“

„Pilti mul sulle anda ei ole, kuna sa enese pildi küll mulle võid anda,“ vastas ta külmalts.

Sirutasin temale piltide paki, millede seast ta kaks välja valis.

„Ainult ühe võid sa võtta,“ ütlesin ma naeratades. Ta naeratas kelmikalt ja viis pildid ära.

„Kuidas su töö edeneb!“ küsis ta vähe viisakamalt.

„Töö on lõpul. Õde viskab oma venna, kes kaugelt läbi talve külma tuiskude teda vaatama tulnud, uksest välja. . .! Ja see kõik sünnib seepärast, et vend temale kirjutab, nagu oleks tal üks pruut, kuna õde ennem ikkagi toonitas, et temal perekondlised asjad tähtsusetaks jäävad.“

Ta naeratas kavalasti ja vastas:

„Ja see on küll nõnda, aga vend on ise nõnda tahtnud. Ütlesin ikkagi sinule: — Kui sa enesele kedagit teist tahad, siis ära tule enam sila! . . .“

„Äga kuhu jääb siis meie vendluse aade?“ nõudsin ma etteheitvalt.

„Sa ei suuda seda aadet teostada; seda ei suuda sina ..! Olgu see ainult ettekujutus meelele, kes tegelikult seda pole proovinud. Nüüd mine!“

Ma seisatasin.

„Sa lähed!“ põrutas ta valjusega, mulle kurjalt otsa vaadates. Ma vaadasin talle kahjatsevalt otsa. Lahkusin sõnalausmata ja kadusin ööpimetusesse ...

* * *

Nelipühi laupäeval läksin Aunile, kus Hermann Kurt elas. Meie vahekord oli sõbralik ja ma tahtsin temaga alaliseks läbikäiaks saada: — mitte Valentiine pärast, vaid meil oli nagu hinges midagi ühist, olgugi, et Valentiine seda ei sallinud.

Kell oli 5 kui aia väravast sisse astusin.

Talu ainukene teenija Liisa tuli parajasti väljast koju, et perenaist kallipühade ja pulmapäevade ettevalmistuseks aidata. Kui Liisa porised viisud jalast ära võttis, pööras ta nende põhjad ülespoole ja võrdles nende kestvust vana viiskudega, mille jäänused ta üleila aiataha heitnud. Seda juhtus perenaine nägema, kes Liisaga tõrelema hakas, et see aega viitvat. Liisa raputas jalarätid porist puhtaks; lõi neid ka paar korda vastu aida, viskas need viiskudega aiapääle kuivama ja ruttas perenaise käsutäitmisele.

Aga kui ta saiakastmiseks käsa pesema hakas, tuli peremees, kes saiakastmist perenaise tööks arvas ja Liisat sauna ahju tuld panema sundis. Kui Liisa tuld sauna-ahju panema läks, tuli talle teel „noorperemees“ vastu, kes teda enesele pühade särki pesta käskis.

Kui Liisa särgi pesemisele asus, tuli talu tütar —

Vilemiine Adeliine Karoliine Leonoora Sohviia Anastasia, kes linnas koolis käind, ja seletas:

„Liisa, sind olen ma selleks koju kutsund, et sa minu pühade pluused ära pesed ja toad põhjalikult puhastad, selleks too vett! Triikimine jääb muidugi minu hooleks, ega ma või kisku ent pooleks! Olgu sul Liisa, see kõige päält tett!“

Liisa jäi mõttesse ja seisis tummalt kesk õuet.

Seda nägid sundijad, kes Liisa pärast isekeskis riidu läksid. Kära pääle tormas linna koolist koju tulnud perepoeg Peeter Aleksander Nikolai õue ja ütles:

„Ah, Liisast ei saa ühe ega teise käsu täitjat. Mul on kõik maniskid ja mansetid pesemata, kui tahaksin praegu kuskile minna, ei saa! See töö olgu sul Liisa kõige päält tett!“

„Noh siis oleks mul tarvis kõige päält pesema hakata? Pesu on ühel, kui teisel pesta..!“ vastas Liisa nõuandvalt.

„Vait!“ vastas „vanaperemees“ kätega vehkides ja rusikaga enese rinna pääle põrutades:

„Mina olen veel siin talus peremees. Kes minu käsku ei täida, see võib ära minna..!“

„Aga mina olen ju siin majas veel perenaine ja minu käsku peaks iga aus talu tüdruk täitma..!“ vastas perenaine käredalt.

„Aga kes on sind siia tallu tüdrukuks palkand, kui mitte mina?..“ küsis Hermann Kurt põrutavalt, nii et õuetagune kaasik kajas ja koplis sööjad hobused pääd ehmatades üles tõstsid, ning krants, kes värsket liha lõhna pääle karjast koju jäänud, sorgus saba ja lontis kõrvuga äida ääre alla läks, kus ta pererahva liigutusi salaja hiilis.

„Aga kes on sulle palga maksnud?“ küsis Vilemiine Adeliine jne. majesteetlikult, käsa puusa pannes.

„Aga kes sind siia tallu tüdrukuks tõi, kui mitte mina . . ?“ küsis Peter Nikolai Aleksander, näpuga enese otsaette ja nina pääl näidates ning prillisi säädes.

Liisa pani käed kokku ja nuttis.

„Mis sa siin vingud, kui tööle ei saa! Vana laiskvorst! Niisugused on nüüd need meie aja teenijad, ega neid tohi tööle sundi!“ kädistas perenaine sisse minnes ja saiakastma hakates.

Liisa oli vaeses perekonnas kasvanud, kus iga õhtul ja hommikul paluti ja lauldi, ning vanemaid ja isandaid austama õpetadi.

Murtud südamega kuulasin ma lugu päält, ega julgenud ennast kellegile näidata: sest ma jäin aeda istuma, kui tülitsemist nägin. Oleks Liisa seda teadnud, et ma aedas istun, tõesti oleks ta minult nõu küsinud: kelle käsku kõige enne täita? Aga nüüd läks ta tarre, võttis oma riide kastist Lutheri käsuõpetuse raamatu ja luges neljanda käsu seletuse: „Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma vanemaid ja isandaid ei põlga ega vihasta, vaid et meie neid teenime, nende sõna kuuleme; neid armsaks ja kalliks peame.“

„Ka siin ei ole midagi selgesti ära öeldud, kelle käsku kõige enne peaks täitma! Perevanemad on nad ju kõik. Suuremad isandad on ikka nooremad, kuna vanemaid austada kästakse . . ! Mis peaksin tegema, et ma mitte praegu pattu ei teeks ja igavest nuhtlust ei teeniks, millepärast põrgu peaksin minema . . !“

Ta langes põlvili ja luges Jsameie palvet. Kui ta sõnadeni jõudnud: „Ja anna andeks meile, meie võlad,

kui meie andeks anname oma võlglastele . . !" siis jäi ta mõttesse, nii et palve pooleli jäi.

"Mis see on?" Kui meie andeks anname oma võlglastele. "

"Minul ju võlglasi ei ole, kellele peaksin ma andeks andma?! Kuidas peaksin ma praegust eksitust andeks paluma Jumalalt? Ma ei tea, kelle käsku peaksin kõige enne täitma?! Kõik on minu i s a n d a d ; kõik on mu leivavanemad! Üks tuleb viimasel pühäl veelgi juure. See olla kõrgesti koolitatud inimene, ehk tema seletab mulle, kes i s a n d a t e s t kõige ülem?"

Kui Liisa alles mõtles ja põlvili seisis, tuli perenaine ja tõreles:

"Kas sulle selle eest kallist palka maksetakse ja süüa antakse, et sa siin aega viidad?! Mõtle, mis jiga kõhuta is maksab, mis sa ära sööd! Nüüd tulevad pikad pühad, pühade pääle suured pulmad, muud kui sööda aga tüdrukut jumala muidu! Hurjuh! Häbene ometi Jumalat taeva, kui sa mind ei häbene, ega mu käsku kuula! Ma pean kõiki ettetaha passima, passi veel sind kah! — Niisugust tüdrukut pole mul veel olnud, kes perenaise käsku ei täida!"

"Aga mind ei lasta ju teie käsku täita; üks käsib ühte, teine teist! — Jgal on õigus mind käski. Olen kõikide ori! Pühakirigi ei seleta ka seda, kelle käsku ma kõige enne peaksin täitma!" vastas Liisa pisaraid pühkides.

"Selleajaga oleks sul juba kõik käsud täidetud olnud, kui sa neid otsast aga oleks täitma hakanud. Tüdruk peab ikka perenaise nõus olema ja tema käsku kõige enne täitma. Kas meestel aega ei ole sauna kütta, ja kas preili ei võiks ise oma pluusesid pesta; samati võiks ta ka noorherrade maniskid ja mansetid ja pühade sär-

gid korras hoida. Sina pead talu teenima, aga mitte talu logelejaid. . !"

"See on õigus, perenaine ! Oleksid sa seda ometi ennem ütelnud ! vastas Liisa rõõmsamaks saades.

"Ma ju ütlesin, et minu käsku pead kõige enne täitma."

"Aga nõnda ütlesid kõik."

"Täida ometi paar päeva veel minu käsku, siis tuleb noorik koju, kes sind käsib. Mina jään siis samati teenijaks, nagu sinagi ! Nüüd too saiaahju puud sisse, mul jäi saia-kastmine pooleli !" ütles perenaine sõbralikult ja jooksis kambri.

Liisa läks ja lõhkus puid. Nägin teda puuriida juures ja astusin ta juure. Ta teretas mind imestades, et siin olen ja seletas mulle oma kurba elu, mida ma isegi teadsin.

"Kuidas julged sa siia tulla, sest sa oled külas ju rumala jutu all ! Meie „noorperemees“ ei oleks veel pulmi teinud, aga et sina tema pruudiga sõbrustavat, seepärast laseb ta ennast temaga laulatada. Räägitakse, et Valentiine Vari meile üksi ei tulevatki, tal olevat ka midagi ühes. On see õigus ?"

Ma muigasin kavalalt, andsin talle kätt ja katsusin ära minna, et mind keegi ei näeks, sest seda ma ei teadnud, et Valentiine Vari minu pärast nii musta jutu all on. Liisa käskis mind aeda tagasi minna, ta lubas mulle veel midagi teatada.

Umbes poole tunni ootamise pääle tuli Liisa ja andis mulle kirja, mida ütles maast leidnud. Kirjas oli:

"Armas Hermann !"

Olen kuulnud, et Sina Armiin Vaht'iga sõbrustad ja tema sagedasti teil käib. Keelan ära Sinul temaga läbikäimise. Kui Sa seda ei täida, siis lõpetan läbikäimise

Sinuga. Niisugust selgroota inimest, nii väiklast inimust võib päikese alt latritulega teist otsi, nagu Armiin Vaht on. Miks seltsid Sa niisuguse näruga? Vasta mulle! Vasta ruttu!

Liisa jättis mind jumalaga ja jooksis tööle.

Mul olid Valentiine kirjad alal hoitud, mis ta mulle oli saatnud. Jseäranis oli viimne kiri mul ikkagi meeles seisnud. Võtsin ja vaatlesin seda. See oli hinge kibeduses kirjutud. Selle sisu oli:

„Või nõnda — Sind ei ole enam! Taevas on vist nii tahtnud? Oh kuidas see kõik nii ruttu teiseks on muutunud?! Sinul uus palju parem, minul päevamured. Soovin õnne! Olen siiski uhke teades, et sa võimatu väike oled, mispärast ma sinu kadumisest sugugi kahju ei tunne.

Kui tahad, saada oma „Uue Jumalanna“ pilt mulle näha, aga rõõmu see mulle ei saa tegema. Ometi on hingeline kenadus välimisest kenadusest enam, ühtegi täpikest välimist meeldivust ma enese sisemise kenadusega ei vaheta. Nüüd kõnnin veel neil kohtadel, kus meie kahekesi mõnutesime. Nad ei lähe mu meelest! Aga purustada tahan neid mälestusi, purustada kõigiga. Sinu pilti palun siiski mulle saata, ka oma pildi saadan Sulle. — Ela!

Valentiine.“

Mul tuli temast kahju. Tema koht ei oleks see talu, vaid teaduse põld. Kuidas oleks mulle teda tarvis töö juures! Aga ma olin ülbust täis, olin armukade, kuna ta oma peigmehega hädapärast seltsis, et mitte seegi temale truuduse murdmist etteheita ei võiks. Ma armastasin välimist ilu, tema välimus läks mulle igavaks. Olen ma siis tõesti mõni „geenius“, kellele kõik ruttu igavaks lähevad, nii kui tema ütles. Mu pää vajus rinnale ja piisar veeres mu silma. Kõlas karjatus, mis hirmus, nagu

poleks see inimese suust tulnud Kaks kätt olid mu kaela ümber. Pigistus oli nii tugev, mis mõistuse mult riisus.

Ma tõstsin käe revolvriga ja pigistasin sellest rida kuulisi välja, ilma et sihtida võisin.

Kajas uus metsik karjatus. Tundsin, kuidas tugevad käed mu kõri kinni nõõrisid. Viimist jõudu tarvita-des läks mul korda ennast vabastada.

Hermann Kurt, kelle käsi verine, vajus selili. Ta suu oli täis vahtu, silmist vahtis hullumeelsus. Ta on nõdra-meelseks läinud, mõtlesin ma, kui nägin, et talurahvas kaikad käes, aeda tormasid. Kuuli tarvitada oli siin meeletus, jooksta aga häbi. Olin tõsiselt kukkunud läbi.

Kahe sammuga olin aia värava juures, kus paugu õhku saatsin. Sääl tabati mind. Hermann Kurt hoidis mind kinni. Ma püüdsin väravat avada, kuid Hermann Kurt surus selle lahti ja viskas mu väravast välja. Olin vaba. Vaba köidikutest, vaba armsast! Ma elasin, elasin, see oli minu rõõm! — — — — —

Kolm tundi hiljem istusin ma tee ääres, kus heinam väikeste kaskedega. Ilus oli ilm, ütlemata mõus oli puhata põõsa vilus ja mõelda omi läbielamisi. Ühtegi inimest ei olnud liikumas. Võtsin paberit ja hakasin luuletama, ilma, et teadunud oleks, mida luuletada. Teadmatult tulid sõnad paberile: „Arm mu pää ta sülle pani, Õnn meid valvas vaikselt ööl!.. Õrnus sala juukseid silus, Voorus valitses Sind töö!..!“

Kostasid väiksed sammud, läpsikud sammud. Tõstsin pää. „Valentiine Vari!“ sosistasin ma ehmatades. Mul tuli vallatus pääle, ei — kättemaksta tahtsin ma. See-pärast algasin laulu:

„Kodu sinust pean lahkuma, jää jumalaga nüüüd!
Teise paika pean minema, jää jumalaga nüüd jne.

„Mis see on? Mis see peab tähendama?!“ sosistas Valentiine põlvili langedes. Ta keha värises, silmad seisisid liikumata, mis vaatasid taeva. Need olid nagu surnud. Arvasin, et ta mu laulu jumaldab ja seda veel viimast korda kuulab. See äratas minus kadedust, tahtsin teda ju haavata, tahtsin talle haavu hinge lüüa, igaveseks mälestuseks. . . Ma teadsin, et ta laulu:

„Linnukest säääl kinni püüti, puuri sisse vangid pandi, igavest . . ! jne.“ kuulata ei võinud. Ta oli elatanud piiga, kes vaimlise tööga end nii väljakurnanud, et närvid enam terved ei olnud. Jga vastumeelne asi võis teda kurvastada, haavata. Jsegi Veitzenbergi kuju Viljandi surnuaial ei võinud ta vaadelda: et sellel sinised plekid ja ämliku võrgud silmi ees olid. Nii siis: Ma tahtsin temale haiget teha, tahtsin talle kättemaksta öösise väljaviskamise eest. Teadsin ta põlgas kino, aga kui kino pildis meest ninapidi veeti, siis istus ta säääl. . . Ja novell „Ingeborg“ oli ta lõbusam ajaviide. Vaevalt sain ma oma lauluga sõnadeni:

„Ei tema saa enam lennata, vaid peab vangis olema.“ kui Valentiine maha vajus ja tardunult seisis. Nähes, et ta minestusse langes, läksin tema juure, et tema vere tuksumist kuulata. Võttes tema kätt, tundsin, et see eluta oli. Ei hingamist, ei südame löökisid. Ma olin jälk: sest rõõm asus mu hinge. Ma olin tasund kätte, Hermann Kurt'ile enam kui temale. Et inimese surmanud olin, seda ei tulnud mul meelegi. See ei paistnud mulle kurjem, kui praeguses ilmas elu loomine

„Aga ta võib veel elada, mõtlesin ma, kuuldes vankri mürinat. Nägin linalakka hobust teed mööda minu poole kihutavat. Lõin silmad Valentiine peäle. Ehmatasin tema koltunud nägu nähes. „See on vististe Hermann Kurt? Ta sõidab temale vastu.“ mõtlesin ma ja astusin põõsaste taha, ehk see küll minu viis ei olnud, vaid seda ainult

sõjaajal, mil avalikuse ja auga liialt kannatada tuli, niisama ka olinseda viisi Valentiine juures õppinud. Mürin lähenes. Peagi oli see minu kohal.

„Valentiine! Kas magad! Ma jäin hiljaks tulema... Oled vist väga väsind? Tule nüüd! Ma ei saa sind äratama tulla. — Noor hobune ei püsi paigal!..“

Vaikus. Hobune puristas ja kaapis jalaga. Hermann pööras hobuse ümber ja juhtis vankri tee kaldale, kus Valentiine lamas. Ohje käes hoides astus ta Valentiine juure ja vajus kallistades temale kaela, teda kauem suudeldes. Siis karjatas ta ja kargas nagu kuul maast üles.

Ma naersin ja nutsin korraga.

Hermann löi käega enese otsaette ja hüüdis:

„Surnud! Valentiine! Sa oled surnud...! Jumal! Sind on tapetud!“

„Jah! Tapetud ta on. Aga tapetud õigusega. Mina olen tema tapja, aga näita, et sul õigus on mind see-pärast karistada!? Ei ole niisugust paragrahvi, mille järelle mind karistada võidaks! Vaata! Paragrahv puudub. Mine nüüd, sää! on su pruut! Sa vilets Mats, kellel muud hinges pole, kui raha jänu; kes iga silmapilk mõtleb kaalub ja arvab, kuidas vaesid inimesi õgida võiks...! Niisugune väsind rändaja pidi sinule saama, keda koolitööga nõnda väljakurnatud, et enam väljakannatada ei suuda laulu. Ma teadsin, et ta sind ei taha, et sa teda kui linnukest olid kinni püüdnud. Ta minestas, kui laulu laulsin. Teadsin ka, et ta mind pööraselt armastas. Minu laul joovastas teda, ta jumaldas alati mind, kui talle laulsin. Kuid kapitalistline ilmakord ja elamise viisid ei luband seda teda. Ka ilu-armastus on kapitali teenistuses; seegi ei ole vaba. Kõik, kõik on siin raudus!.. Kuid üliloomulisi jõude teie raudu panna ei või, ei saa.

Meil olid ühised tunded. Meie elektroonid sünnitasid elu tuld. Mina olin temale ja tema minule „kuld“. Pidin ma siis sellega leppima, et tema piinatud hing veel kaua, kaua pidi niisuguste kiskjate käes vaevlema? Ei! Ma tahtsin talle rahu anda, tõsist haua rahu, kuhu tüli ja vaen ei mahu..!“

Hermann pühkis silmi. Pajatasin edasi:

„Sa nutad. Nutad vist seepärast, et teda ükski enam kurnata ei või?! Vaata ta on ju tühi kest, võtta ei ole säält enam midagi. Ja niisugune elu, kuhu sa tahtsid teda viia, oleks ometi halvem kui surm. Ta oli raske närvihaige, see on hää, et ta suri. Mu vaim ei võinud mitte lubada, et sina teda piinad. „Surm lepitab, aga häda võidetule!“ ütleb mõttesõna. Tahad sa ehk minuga leppida? Või kannad vihavaenu minu vastu?“ Ma vaikisin, ootasin vastust. Hermann kõhatas, puhastas nutust häält ja algas:

„Jah! „Surm lepitab. Aga häda võidetule!“ — Miks algasid sa võitlust tema pärast?! Ma oleksin teda sulle lubanud, kui sa teda oleks küsinud. Aga miks sa tema tapsid? On sul veel üks kuul minu jaoks, ma ostan selle ära, võta mis tahad. Või võta minu hobune, kes 80.000 Eesti Vabariigi m. maksab..!“

„Annaksid sa minule selle eest maailma, ka siiski ei anna ma kuuli sinule. Sa pead elama. Võta nüüd oma pruut ja mine..!“

„Aga miks karistasid sa mind nii raskesti? Miks maksad surmanuhtlusega mulle kätte?!“

„Praegu on sõjasäädus ja võib olla, et see „Vabamaadest“ ei kaogi?!. Et minul auroriteetlist tapmise eesõigust pole, pidin laulu tarvitama. et see andeline inimene sinu vara aitadesse enese hinge rüvetama ei pääeks. Lubasin talle pühakoja ehitada niisuguse..! Praegu on

ta selles kojäs Moodis on koolitatud inimesi taludesse viia ja koolitatud inimene ei leia ka enam mujalt pinda elamiseks, kui talust. Ainult talu võib veel süüa ja katet anda. Seepärast tungivad talusse kõik. Kuid talu tarvitab tugevaid ja värskaid inimesi. Sinu talu on murdjate pesa, kus ainus teenija ja kümme sundijat. . .“ Nende sõnades astusin ma Hermann Kurti juure ja küsisin:

„Tahad mulle midagi öelda?“

„Ei taha. Ole ainult siin! — Sulle teeb lõbu mind piinata, vaata siis mu piina päält. Sul on ülivõimu, aga nii armuta, kui sa ühe nõrga naisterava vastu oled. See on sinu viis, aga ära karda, et ma sinu üle kohut mõistan. Ei! Ela! Ela õnnelikult! Sul on õigus elada, sul on õigus. !“

Mu süda peksis, piin võttis minus asu:

Ma olen, — olen mõrtsuk, olen ühe armsa inimese tapja! Olen tema peigmehe piinaja . . ! Ta maksab mulle kätte: — annab mulle õiguse. See on väljakannatamata. Valus on see hingele!

„Vihka mind, ütles mulle kibedaid sõnu, haava mind, siis on mul kergem! Ära anna mulle õigust, ma olen selle kolmevõitluse kaotanud! . .“ ütlesin ma kaebavalt.

„Sina ei ole süüdi, ära karda. . !“

Ta vaikis ja pühkis silmi. Ma olin abitu. Ta nime-
tsisõrmest imbuse suur tilk verd, rippus, värises ja kukkus liivasse

„Mul on vaja minna . . . vaja minna. . .“ ütlesin ma vaiksesti. Äkki tõstis Hermann päa üles ja vaatas mulle otsa. — Ta silmad põlesid; nendest paistis tuli . . . Sel ajal kui ta vastas, puutus Valentiine temale silma.

„Jnimene!“ karjatas ta viimses leegitsevas ahatuses. Ma vaatasin teda kurbuses.

Tuli teed vana inime, kes kuulas mind ja nägi surnut.

Sel ajal kui mina rääkisin, ütles vanainimene ehmatades:

„Temale on vaja . . . vaja vett.“

Kui ta käsu järele olime teinud, tõusis neitsikene üles ja kõndis . . . kõndis koju, koju, kust ta tulnud oli.

* * *

Mõtted tõusid mu pääs kuumalised. Kui varjud tõusid nad; kui suitsuspiraalid, mis sinaka vinana metsatagant päikese veerul tõusevad, — tõusevad ja kaovad, lõhna järele jättes.

Nad selgisisid, nagu pilves taevas, kui vihase ministri kortsus otsaesine.

Tahtsin Valentiine Vari'ga leppida, tahtsin temalt andeks paluda. Teadsin et tema mind ikkagi austab, kuigi ta küll mind vihkab. Võtsin ette ja kirjutasin:

„Sinule!

Sinule oleks mul midagi ütelda, kuid puudub julgus, puudub jõud! Tean, et mind vihkad, aga tean ka, et armastus tugevam on, kui surm ja armukadedus vägevam, kui surmavald. Kirjutan novelli meie läbielamisest, ehk ütled, kuidas Sinul Hermann Kurt'iga jääb, et teaksin inimestele öelda, kes seda teada igatsevad.“

Sain temalt vastuse:

„Jnimene!

Kui päike kõrgel särab ja oma armsate kiirtega suudleb õiekesi. Kui lillatab maa ja õiehelbed valdavad lõhnaga täidetud loodust. Kui ööpik hõiskab ilmotsatusele kevadeviit ja vabaduses mühiseb meri. Kui kuulen mere vabaduselaulu, siis tuleb meelega aeg, mil' mu sõber mind äralgas.

Nüüd taevas nii must ja päike tume; kadund on päikese heledam jume.

Sinu pilkav naer kostab minu tuppa. Ma mõtlen hilja öösel selle pääle; voodis on Sinu jutusosinat kuulda Nagu laulaksid Sa ikkagi mulle: „Uinu, uinu! . .“

Ja kui kuu hõbedased kiired kõrgelt alla liuglevad, siis tuled Sa nendega minu voodi juure ja paned oma käe õrnasti minu valutavale rinnale.

Aga kui ärkan, siis leian, et see ainult rõhuv unenägu on. Jmestades vaatan ma siis enese ümber, aga Sinu laul heliseb veel kaua mu südames.

See laul saab minu unistustele luuletiivad laenama, mis kannab mind tundmata mägede tippudele Säält leian Sind rahuvaikuses.“ —

Väikene seletus,

Ei võidelda mitte üksi sõjas, vaid ka igapäevases elus. Töölised võitlevad mõnikord, kui olud vähegi lubavad, õpilaste rohkuse vastu.

Tundub, et vaimlisel alal sama tehakse. Kirjaniku elu on äärmiselt vilets, viletsam, kui õpetajatel koolipöõllul. Rahvas ei jõua neid toita: sest et „s a m a g o n n i“ teenitakse jne. Seepärast püüab kirjanik võimalikult nõnda kirjutada, mis inimesi huvitab, kuna aated kõrvaliseks jäetakse. Seepärast ei pandagi mingit rõhku aatekirjanduse pääle, vaid kirjastaja ärimees kirjastab ainult töid, mis palju kasu toovad. — Vaimlised võimud võitlevad jälle selle vastu, et uusi „p a b e r i m ä ä r i j a i d“ juure ei tuleks jne. On kellegil juure-tulijal algupäraline suurem aatetöö kirjastada, siis on kindel, et seda keegi ei kirjasta.

Et ühe poogna trükkimine praegu 5.000 marka jne. maksab, seepärast pidin oma novelli suurema osa paberi korvi heitma, mida olin pühendanud ühe algupäralise suurema aatetöö väljaandmise kulude katmiseks. — Seepärast sai selle katkendi hind ka suurem määratud. Jga selle novelli ostja on häätegiija vaimlisel alal, millest ehk ka pärast kirjutama saan, kui ettevõetud töö lõpule viidud jne.

Siin juures pean ka neid segavaid trükiveakesi parandama: — mis arusaamatust sünnitada võiksid, mille tõttu arvustajad seda selle õnnetuse suhtes mõnõsuguseks

„käperduseks“ nimetaksid . . . Sest pole ju julge, et neid mõned uuteks moodu sõnadeks ei arva, millele järeltegi ajadki võiks tulla? . !

Näituseks kolmandal leheküljel, viiendal real, ülevalt alla lugedes, pahemal pool küljes sõna: „surmu“. Tuleb tingimata lugeda: „surma“. Neljandal lhk. alt üles p. l. 8 real sõna: põlves, peab lugema: põlves 7 lhk. alt p. l. par. p. k. sõna: „mõllu“, peab lugema mõllu. Nii suguseid vigu on teisigi; on ka kolmi „k“ „t“ jne. olemas, kuna mõneskohas jällegi „t“ „d“ aset täidab. jne. 9 lhk. 13 rida ü a. l. par. p. külj. sõna „ja“ peab olema: ju 26 lhk. a. ü l. 13 rida par. p. mõus on: — mõnus. 30 lhk. ül. alla 11 r. sõna naisterahvas: — naisterahvas. Pääle selle on veel väikesi vigu, mida iga lugeja isegi aru saab, et eksimusega tegemist. 30 leheküljel on silp iseäralise osavusega jagatud, mida ka järelteha ei kõlba. On jagatud: nime-tsi jne. peab olema nimet-si jne. 31 lhk. all ääres on suurem viga, mis eksitab. „Äralgas“, tuleb lugeda: ärasalgas. Ka on palju punktisi jne. väljatulemata jäänud, selle asemel aga teises kohas eksitavaid tähti jne.

Sõnad, näituseks: — vaatand, teises kohas jällegi vaatanud, on meelega nõnda kirjutatud. See on rütmuse mõttes, teises kohas aga isiku keeleks.

Rutake ostmisega: — sest trükitud on neid vähe.

HIND 8 I

A

3012

i 30059410